

Türkiye’de sürdürülebilir bir sanat kariyeri mümkün mü?

Sürdürülebilir bir sanat kariyerinde müzayedelerde yer almak, konuk sanatçı programlarına katılmak ya da müze koleksiyonlarına dahil edilmek ne derece etkili? Sağlam bir sanat kariyerine giden yolda atılması gereken adımları araştırdık.

SELİN ZEYNEP ESEN
selinesen@gmail.com

Artnet’in ekim ayında yayımladığı, Charlotte Burns tarafından kaleme alınan “How Do You Build a Sustainable Art Career? We Examine Case Studies of Two Artists” (“Sürdürülebilir Bir Sanat Kariyeri Nasıl İnşa Edilir? İki Sanatçı Üzerinden Bir İnceleme”) başlıklı makale, Cecily Brown ve Njideka Akunyili Crosby’nin kariyerleri üzerinden buldukları baskıcı ortamda nasıl sürdürülebilir bir sanat kariyeri inşa ettikleri inceleniyor. Burns, makalesinde iki farklı jenerasyondan gelen iki sanatçının, kariyerlerinin erken dönemlerinde yakaladıkları müzayedeye başarılarından sonra nasıl istikrarlı ve uzun soluklu bir sanat kariyeri inşa ettiklerini açıklıyor.

Habere göre, 1983 yılında Nijerya’da doğan Njideka Akunyili Crosby, 2012 yılında Studio Museum, Harlem’de katıldığı konuk sanatçı programıyla dikkatleri çekmeye başladı. Büyük boyutta kağıtlar üzerine çalışmayı tercih eden Crosby’nin işleri, kendi hayatından sahnelere referans veriyordu. 2014 yılında Londra’lı Victor Miro Galeri ile katıldığı Art Basel Miami Beach fuarı sanatçının kariyerindeki ‘patlama’ noktası olarak değerlendirilebilir. Fuar sırasında çok talep gören sanatçının işi beş farklı enstitü tarafından incelendikten sonra 50 bin dolara Cape Town’da bulunan Zeitz Museum of Contemporary Art tarafından satın alındı.

2015 yılında Whitney Museum of American Art için ürettiği “Before Now After (Mama, Mummy and Mamma)” isimli billboard işinin New York’un en kalabalık parklarından olan High Line’da görülmesiyle birlikte sanat dünyasının dikkatini daha çok çekti. Crosby’nin eserlerine olan ilgi, 2016 yılı itibarıyla arttı.

Fakat sanatçının her yıl az miktarda iş üretmesi, işlerin birincil elden edinimini zorlaştırdı. Bu durum sanatçının eserlerinin müzayedelerde rekor fiyatlara satılmasına yol açtı. Aynı yılın eylül ayında Sotheby’s Müzayedeye Evi, Crosby’ye artan talebi test etmek amacıyla sanatçının 2011 yılında ürettiği bir kağıt işini açık artırımaya sundu. 18-25 bin dolar arası fiyat biçilen eser, 93 bin 750 dolara alıcı buldu.

Sanatçıya yönelik talepten emin olan Sotheby’s’in kasım ayında gerçekleştirdiği müzayedede Crosby’nin 2012 tarihli eserinin 200-300 bin dolar arasında bir fiyata satılacağı ön görülse de eser 1,1 milyon dolara alıcı bularak rekor kırdı. 2017 yılında 3,7 milyon dolara satılan eseriyle birlikte, Crosby’nin yapıtlarına olan ilgi hâlâ devam ettiği kanıtlandı.

1969 yılında İngiltere’de doğan Cecily Brown’un sanat dünyası tarafından fark edilmesi ise ikinci olduğu bir sanat yarışmasında kazandığı uçak biletiyle 1994’te Amerika’ya gitmesiyle başladı. Sanatçı, kariyerindeki önemli atımları burada gerçekleştirdi.

Burns, yazıda Cecily Brown’un kariyerini şöyle özetliyor: “Kariyerinin erken döneminde manşetlere damgasını vuran, buna rağmen kalıcı bir sanat kariyeri oluşturmayı başarabilen sanatçılardan tipik bir örneğidir. Şimdilerde yeni işleri ve canlı bir koleksiyoner ağıyla tüm gücüyle çalışmalarına devam ediyor.” Brown 2000’li yılların başında katıldığı medya programları ve Gagosian gibi bir ‘mega’ galeriyle anlaşmasıyla New York’ta adından çokça söz ettirdi. Yeni bir içerik bulmak amacıyla Gagosian Gallery ile olan anlaşmasına 2015 yılında son verdi ve çeşitli küçük galerilerle çalışmaya başladı. Aldığı bu büyük risk kariyerindeki yükselişi sektöre uğratmadı ve Brown, 2018 yılının

Hale Tenger

ilk yarısında çağdaş sanat müzayedelerinde en çok talep gören ilk 10 sanatçı arasında yer aldı.

Müzayedeye satışları genellikle beklenenin üzerinde gerçekleşen sanatçının “Girl Trouble (1999)” adlı işinin 700 bin-1 milyon dolar aralığında ön görülmesine rağmen 1,8 milyon dolara satılması sanatçıya olan büyük ilginin devam ettiğinin bir göstergesi.

Burns’un makalesinde en çok dikkat çeken nokta, sanatçıların sürdürülebilir bir kariyere sahip olma durumunun müzayedeye satışları üzerinden değerlendirilmesi. Fiyatları sürekli yükselişte olan bu iki sanatçının da kariyerlerindeki dönüm noktaları, müzayedelerde rekor kıran fiyatlarıyla birlikte olmuş. Biz de Artnet’in yayımladığı yazıdan hareketle Türkiye’de sürdürülebilir sanat kariyeri nasıl inşa edilebilir sorusuna bir cevap aramaya çalıştık. Türkiye’deki sanat ortamı düşünüldüğünde müzayedeler sürdürülebilir bir sanat kariyeri yaratmada ne kadar önemli? Sanatçıların kariyerlerini bir üst noktaya taşımak için aldığı riskler var mı? Bu bağlamda sürdürülebilir sanat kariyeri değerlendirilmesini Türkiye’deki müzayedeler, konuk sanatçı programları, büyük riskler ve getirileri gibi başlıklar üzerinden ve Türkiye güncel sanat ortamında aktif olan Hale Tenger, Ahmet Doğu İpek ve Sinan Logie’ye yönelttiğimiz sorularla ele aldık.

Müzayedeler ve sanat kariyeri ilişkisi

Burns’un makalesinde Njideka Akunyili Crosby ve Cecily Brown’un kariyerlerini inceleyen en çok odaklandığı konu müzayedeye satışları olarak görülüyor. Peki konu Türkiye’deki müzayedeler ve satışlar olunca durum nasıl değişiyor? Sınırlı sayıda gerçekleşen çağdaş sanat müzayedelerinde satışa çıkan eserler incelendiğinde, büyük çoğunluğun zaten kariyerinin zirvesinde veya halihazırda oturmuş bir kariyere sahip sanatçılara ait olduğunu görüyoruz. Sanat dünyasına yeni girmiş veya kariyerinin başında/erken dönemlerinde olan sanatçıların müzayedeye görünürlükleri

çok denecek kadar az. Müzayedelerin kâr amacıyla gerçekleştirildiğini düşünsek de zaten genç sanatçıların bu ortam içinde bulunmaları pek mümkün değil. Başka bir deyişle, bir sanatçının eserlerinin müzayedede yer alması ancak sanatçı kariyerinde belli bir noktaya ulaştıktan sonra söz konusu oluyor ve bu durum da kariyerinde ulaştıkları ‘zirve’ noktası olarak nitelendiriliyor. Bu bakımdan müzayedelerin, sürdürülebilir bir sanat kariyerinde nedenden çok bir sonuç olduğunu söylemek mümkün.

Ahmet Doğu İpek, müzayedelere şöyle yaklaşıyor: “Müzayedeye konusundaki dönemde hiç tecrübe yok. Müzayedeler sanatçıların neredeyse hiç dahil olmadığı ve kontrol edemedikleri başka bir alan. Öyle ki, çoğu zaman sanatçıların haberi bile olmuyor. Eminim yüksek fiyatlara satılan işlerin sanatçılarına talep artıyordur ya da o işi müzayedeye koyan para kazanıyordu ama bu sanat nesnesinin niteliği ve sanatçının kariyeriyle ilgili bir konu değil. Bir eserin sizden çıktıktan sonraki dolaşımını kontrol etmek çok zor, gönlüm işlerimin müzayedelerde yer almamasından yana.”

Bu noktada, Türkiye’de gerçekleşen çağdaş sanat müzayedelerinin, Artnet’te yayımlanan makaleye zit olarak sanatçıların sürdürülebilir kariyerlerini en azından hayatta oldukları süre boyunca etkilemediğini söylemek mümkün görünüyor.

Konuk sanatçı programları

Makalede dikkat çekici diğer bir nokta ise her iki sanatçının da sanat kariyerlerinin başında konuk sanatçı programına katılmaları. Cecily Brown özelinde değerlendirildiğinde bir sanat yarışmasında kazandığı ödülle Amerika’ya gitmesi. Sanatçıların özellikle yurt dışında katıldıkları konuk sanatçı programları, yurt içi ve yurt dışı sanat ortamında görünürlük kazanmalarına büyük bir olanak sağlıyor. Cité Des Arts, Paris, DAAD Artists-in-Berlin ve Delfina Foundation gibi konuk sanatçı programları, hem

Türkiye’de müzayedelerin, sürdürülebilir bir sanat kariyerinde nedenden çok bir sonuç olduğunu söylemek mümkün. Ülkemizde sürdürülebilir bir sanat kariyerinde müzayedelerden konuk sanatçı programları, müze koleksiyonlarına yer almak ve kişisel sergilerle görünürlük kazanmanın daha etkili olduğu ortaya çıkıyor.

sanatçıların gerçekleştirmek istedikleri projelere destek veriyor hem de yurt dışı görünürlüklerini artırıyor. Burns’un makalesine bakıldığında, konuk sanatçı programları, beraberinde müze koleksiyonlarına dahil edilme, büyük çaplı sergilere katılım ve galeri temsilyeti gibi olanaklar sunuyor. Bu programlar, aynı zamanda sanatçıya yeni teknik ve malzemelerle çalışmaları için de bir olanak yaratıyor. Cité Des Art’ın 2017 bahar/ yaz programına katılan Ahmet Doğu İpek, deneyimleri ve konuk sanatçı programının kariyeri üzerindeki etkisine dair “Her şeyden önce alıştığımız atölyeden farklı bir yerde ve dünyanın çeşitli yerlerinden gelmiş birçok sanatçıyla birlikte yaşama ve çalışma imkanı kazandım. Neredeyse üç ay boyunca, gördüğümüz ve deneyimlediğimiz her şeyin yeni olduğunu düşünün. Dolayısıyla üzerine düşündüğünüz, çalıştığımız konular da yenileniyor. Tanıştığımız, iletişime geçtiğiniz insan ve kurumlar da cabası” diyor.

Daha farklı bir jenerasyondan gelen Hale Tenger ise geçmişte katıldığı sanatçı programlarının kariyeri üzerindeki etkisine şöyle yorumluyor: “Katıldığım programların ikisi de ABD’de ve davet üzeriydi. Biri New York, Alfred University... Diğer Artpace, San Antonio. Alfred University programı. Davet çok önemli bir zamanda gelmişti zira Vasıf Kortun, São Paulo Bienali’ne davet etmişti ve hiç ama hiç maddi desteğimiz yoktu. O bienalde sergilediğim işimi Alfred University konuk sanatçı programı çerçevesinde üretmişim ve ayrıca ödedikleri sanatçı ücreti ile de São Paulo’ya seyahat, konaklama vs. masraflarımı karşılamışım. Artpace ise sanatçıya verdiği üretim olanakları, sergi alanının sanatçının kullanımına iki ay boyunca açık olması, kısacası bütçe, zaman, mekan üçlemesinin mükemmel bir bileşimini sağlaması açısından çok kıymetli bir deneyimdi.”

Büyük riskler ve getirileri

Her meslekte olduğu gibi sanat alanında da alınan riskli kararlar kariyerin gidişatına yön veriyor. Örneğin makalede bahsi geçen Crosby aslında tıp alanında bir kariyer isterken kazanamayınca ikinci tercihi olan sanat kariyerine yönelmiş. Cecily Brown’un yeni bir kaynak bulma arayışı içine girip kariyerinin ortasında dayken Gagosian gibi güçlü bir galeri ile anlaşmasını bitirmesi ve dünyanın başka yerlerinde daha küçük çaplı galerilerle işlerini sergilemesi de yine sanat kariyerinde aldığı risklerden biri olarak karşımıza çıkıyor. Aldığı bu riskse Brown’un ününü pekiştirmiş.

Sanat dünyasında uzun zamandır tanınan ve aktif olarak var olan Hale Tenger sanat kariyeri boyunca aldığı riskler üzerine “Hep risk aldım. İşlerimle! İçerik olarak da anlatım dili olarak da... Ayrıca kendini bir nevi tekrarlayan işler üretmekten hep kaçındım, herhalde bu durumda geçerli bir risk faktörü listesi varsa, sıra başındadır” diyor.

Ahmet Doğu İpek ise “Aldığım en büyük risk Türkiye gibi bir ülkede sanat yaparak hayatımı sürdürmeye karar vermek oldu. Ama bu kararı zaten çok önce vermişim. Başlarda çok fazla zorluk çekmemeye rağmen (bazen bugün bile) buna değişimini düşünüyorum. Karamsar bir yapım olmasına rağmen çok şikayet eden biri değilimdir. Bu bence gönüllü bir çilecilik” diye yanıtlıyor.

Sinan Logie’ye baktığımızda 2015 yılında 17 yıllık mimarlık kariyerini bir yana bırakıp sanata yoğunlaşmaya karar verdiğini görüyoruz. Logie, bu olayı kariyerinde aldığı büyük bir risk olarak görüyor.

Kariyerinin başından bu yana aynı galeriyle çalışmalarını sürdüren Logie, sanat kariyerinde görünürlüğünü artırdığını düşündüğü anları ise 2016 yılında SALT Ankara’da gerçekleşen “Cümleden Öteye Bir Şehir Vardı” isimli grup sergisi ve aynı yıl gerçekleşmiş olan Contemporary Istanbul olarak anımsıyor. 2017 yılında üç işiyle ARTER koleksiyonuna katılan sanatçı, sürdürülebilir bir sanat kariyeri için müze koleksiyonunda yer almanın önemine de değiniyor: “Bir dönemi belirleyen bir kurum tarafınca kayda alınmak güven verdi. Daha kişisel bir özgüven etkeni diyebilirim.”

Sanat üretimine ekonomik ve sosyal şartların etkisi

Sürdürülebilir bir sanat kariyerini konuşurken ekonominin etkilerini görmezden gelmek tabii ki mümkün değil. Sürdürülebilir bir sanat kariyeri için paranın ve piyasanın önemi düşünüldüğünde sanatçılara bu durumla nasıl başa çıktıklarını ve günümüz Türkiye’sinde çalışmalarının sürdürülebilir olması açısından ne gibi yollar izlediklerini sorduk. Sinan Logie “Yıllardır sanat üretimime ek olarak bir akademik kariyer yürütüyorum, o sayede ayakta kalabiliyorum” derken Ahmet Doğu İpek bu zor dönemini daha çok yaratmak için kullanılabileceği kanısında. Artan kur nedeniyle galerilerin yurt dışı fuarlarına katılmamasına dikkat çeken İpek, bu dönemi avantaja çevirmenin yolunun kapanıp açılmak olduğunu söylüyor: “Bu dönemi çok hasarla atlattığımız yollarını bulmak zorundayız. Bununla baş etmenin en iyi yolu çalışmak, ben de öyle yapıyorum. Belli başlı temel giderlerini karşılayacak kadar gelirim oluyor, onun dışındaki bazı giderleri kısmak durumunda kalıyoruz. Birçok galerinin kur farkı yüzünden yurt dışındaki fuarlara katılmadığını biliyorum, bu sanatçıların uluslararası görünürlüğünü de olumsuz etkiliyor. Belki bu dönemi avantaja çevirmek mümkün: Daha çok kapanıp çalışmak gibi...”

Türkiye’nin politik ortamı kadar ekonomi politikalarının da ilgi alanı olduğunu ve ikisinin birbirinde ayrılmayacağını söyleyen Hale Tenger ise şu anda gerekli önlemleri aldığını belirtiyor. Fakat krizin daha derinleşmesiyle bu durumdan daha çok etkileneceğini belirterek endişelerini dile getiriyor. Uluslararası tanınırlığı da olan Tenger’in genç sanatçılara tavsiyeleri şöyle: “Gençlere günümüz sisteminin dayatmaları karşısında muhtemelen çok klasik kaçacağım ama kariyer planı yapmakla, networking, karizma vs. ile ancak bir yere kadar idare edersiniz. Uzun soluklu, hatta zaman ötesi işler üretmek içinse inadınız, kararlılığınız ve yeteneğinizdir esas olan. Üretim kendidir devamlılığı sağlayan. Bir de unutmamak lazım ki tarih çok sonraları önemi farkına varılan sanatçılar da barındırır.

Yani ille de bir eserin ürettiği zamanlarda kıymetinin bilinmesi şartı yok, tabii geçiminizi bir şekilde ona dayandırmak zorunda kalmıyorsanız. Mesela şimdilerde sanat tarihinin eskiden-bilerek-es geçtiği birçok kadın sanatçı üzerine araştırmalar, müzelerde sergiler yapılıyor. Ve çoktan hak ettikleri ilgiyi görmeye başladılar. Halbuki onlar kendi zamanlarında inatla üretimlerini sürdürdüler. Sadece sistem onları göz ardı etti.”

Bu noktada, Türkiye’de sürdürülebilir bir sanat kariyerinde müzayedelerden konuk sanatçı programları, müze koleksiyonlarında yer almak ve kişisel sergilerle görünürlük kazanmanın daha etkili olduğu sonucu ortaya çıkıyor. Belki de sürdürülebilir bir sanat kariyeri için en önemli olan şey sanatçıların da dediği gibi ne olursa olsun sürekli üretmeye devam etmek ve Hale Tenger’in de belirttiği gibi ‘kariyer yapmayı’ değil, her yeni işin fikir ve üretim süreci sonunda en iyi ifade diliyle ortaya çıkmasını sağlamaya hedeflemek gerekli.

Ahmet Doğu İpek

FOTOĞRAF: ENGIN IRIZ